

PLANOVI, ZADACI I REALIZACIJA IZRADA VODIČA KROZ FONDOVE NAŠIH ARHIVSKIH USTANOVA (Savjetovanje u Subotici — maj 1969. godine.)

U sklopu kvantitativno i kvalitativno izmijenjenih društvenih odnosa uopšte, društvene nauke, a među njima i istorija, dobivaju, naročito poslije II svjetskog rata, sve vidniju ulogu. U kontekstu tih odnosa historijskim izvorima prvog reda — arhivskoj građi — pridaje se sve veći i veći značaj iz jednostavnog razloga što upravo društvene nauke i istorija pružaju najautentičnije odgovore na izvjesna pitanja vezana za društvo.

Iz takvog slijeda stvari primarni zadaci arhiva su (ne računajući »interne« — prikupljanje, čuvanje i sređivanje arhivske građe) da što potpunije i što efikasnije pruže uvid u arhivsku građu, odnosno fondove. Oni se ostvaruju prevashodno putem naučoinformativnih sredstava.

Savremeni društveni razvitak je svojom dinamikom nametnuo niz novih pitanja pred arhivističku službu na koja treba dati odgovore. Danas su arhivi Jugoslavije, u cjelini, prešli veoma mukotrpan i složen put od prikupljanja do složenih faza obrade istorijske građe.

Po zakonskim propisima arhivi Jugoslavije obavezni su da izrađuju ulazni i sumarni inventar. Otprije dvije decenije, tako reći u svim zemljama, intenzivno se radi na novoj vrsti informativnog sredstva — Vodiču kroz arhivske fondove. Sa svim je razumljivo da se, pojavom raznih vrsta vodiča u arhivističkoj literaturi, sve češće i češće, stručno razmatralo ovo pitanje. Upravo zbog raznovrsnosti karaktera arhivske građe koja se čuva, stepena obradenosti, zadataka koji se traže od arhivskih ustanova, u stručnoj arhivističkoj terminologiji gotovo da ne postoji jedinstvena suštinska definicija Vodiča. Postojeće definicije određuju se prema namjeni, obliku i obradi. Prevashodno je Vodič namijenjen u istraživačke svrbe i pojedincima i ustanovama i organizacijama, kao sredstvo za rad. Svojim oblikom predstavlja sistematsku listu — skup fondova sa elementarnim opisom sadržine. Na taj način svima je omogućen posredan i jezgrovit uvid u opseg i sastav arhivske građe određenog područja ustanove ili fonda.

Interesantno je da je u internacionalnim arhivističkim krugovima preovladalo mišljenje da je izrada Vodiča primaran zadatak arhiva bilo da imaju isključivo informativan karakter, bilo da je riječ o studioznim radovima. Ova vrsta obavještajnog sredstva može da:

- a) obuhvata sve značajnije arhivske depoe jedne zemlje — pokrajine,
- b) obuhvata arhivsku građu jednog arhiva (što je najčešći slučaj),
- c) da bude Vodič kroz jedan fond ili seriju i
- d) ima karakter tematskog Vodiča.

Za razliku od ostalih zemalja, u nas su se, iz objektivnih razloga, kasnije nego u drugim zemljama, počela tretirati pitanja u vezi sa izradom Vodiča. Tek u protekloj deceniji počeli su da se razmatraju problemi oko izrade Vodiča, i to na teoretskom planu (u publikaciji *Naučoinformativna sredstva u arhivima*, čiji su autori Olga Mučalica i Krešimir Nemeth). Nešto određenije praktično urađeno je koncem 1962. godine, kada je u Sarajevu na savjetovanju Društva arhivista Jugoslavije, decembra mjeseca, predloženo da se naša naučna javnost na sumaran način upozna sa sadržajem arhivskog fonda Jugoslavije. Tom prilikom izrađen je i nacrt — katalog arhiva naše zemlje. Dvije godine donije, na Petoj skupštini Saveza društava arhivista Jugoslavije taj prijedlog je modificiran terminološkom sugestijom da se umjesto »kataloga« radi Vodič. Neposredno nakon toga, prišlo se realizaciji

izrade Vodiča. Treba istaći da su arhivisti u Sloveniji, još prije ovog dogovora, objavili dvije publikacije koje po formi nisu »pravi« vodiči, ali predstavljaju vrstu Vodiča i mogli bi se klasificirati u grupu b) (*60 let Mestnega arhiva ljubljanskega; Splošni pregled fondov Državnega arhiva Ljudske Republike Slovenije*). U međuvremenu su izrađene i objavljene još tri značajne publikacije:

- 1962 — za Vojvodinu: *Arhivski fondovi u Vojvodini* — grupa a);
- 1965 — za Srbiju: *Popis fondova i zbirki Državnog arhiva Srbije* — grupa b);
- 1967 — Državni arhiv Srbije publikuje Vodič: *Knjaževska kancelarija 1815—1839* — grupa c).

S obzirom na to da pripadaju različitim grupama vodiča, zavisno od toga koje fondove obuhvataju, normalno je da se među sobom razlikuju po formi. Zajedničko za sve su:

- podaci vezani za naziv fonda;
- raspon godina;
- količina građe;
- stepen obrade, tj. sredenosti arhivske građe i
- obavještajna sredstva.

Na osnovu ovih iskustava, kako inozemnih tako i domaćih, pristupilo se u Jugoslaviji izradi vodiča po republikama, pokrajinama i pojedinačno po arhivima. I VI kongres Društva arhivskih radnika Jugoslavije, održan oktobra 1968. godine u Kotoru i na Cetinju, u svojim zaključcima inicirao je intenziviranje izrade Vodiča.

Arhivisti Srbije su među prvima u Jugoslaviji krenuli »sa mrtve tačke« u realizaciji postavljenih i primljenih zadataka. U tu svrhu formirana je i redakcija za izradu vodiča kroz arhivske fondove SR Srbije. Istovremeno izrađen je detaljan plan budućeg vodiča, koji treba da sadrži predgovor, uvod, pregled fondova i obavještajni aparat, a čiji glavni sadržajni dio čini »pregled fondova«.

Redakcija Vodiča kroz arhivske fondove Srbije podsticana saznanjem o nasušnoj potrebi izrade takve publikacije za naučnu i svu ostalu javnost, svjesna da obaveznost cjelokupnog poduhvata proizilazi iz dužnosti svakog arhiva da se »predstavi« javnosti, da objelodani ono što ima — osjetila je potrebu da pred svima, stručno i otvoreno, razmotri svoje prijedloge o daljem zajedničkom radu. Rezultat tih napora bilo je i Savjetovanje održano 8. maja 1969. u Subotici.

S obzirom na to da izrada Vodiča nije zadatak regionalnog, nego saveznog značaja, treba reći i koju riječ o onome što se čulo ovom prilikom u Subotici, uvažavajući činjenicu da rad na pomenutoj realizaciji u svakoj republici ima i svojih osobenosti. Sumarno rečeno, zaključci redakcije Vodiča za Srbiju, s obzirom na etapu realizacije, u stvari prijedlozi, sveli bi se na slijedeće:

- saradnja Redakcije će se odvijati posredstvom matičnog arhiva Srbije;
- edicija *Arhivski vodič kroz arhive Srbije* treba da obuhvati fondove, odnosno dokumenta koji se čuvaju u bibliotekama, odnosno muzejima;
- rok izrade je 1972. godina;
- izlazila bi sukcesivno u sveskama za jedan ili više arhiva.

Ovako koncipirani stavovi, ispoljeni u uvodnom izlaganju, izazvali su dosta živa reagovanja koja su došla do izražaja u diskusiji. Istaknuto je da bi kao zadatak u prvom planu trebalo, strogo i permanentno, voditi računa o činjenici da je to organizovano usaglašen rad utoliko više što povezanost interesa i internih (srbijskih) i jugoslovenskih (saveznih) i internacionalnih mora biti stalno prisutna. Ovako postavljeni zadaci uslovljavaju primjenu timskog rada i u organizacionom i u stručnom pogledu. Da bi tako angažovana ekipa od samog početka znala opseg svog rada, nužno bi bilo znati količinu u dužnim metrima.

Prijedlog da se sveske Vodiča ne objavljuju po arhivima, nego tematski po fondovima — vrstama izazvao je veoma živa reagovanja i »podijelio« diskutante. Reakcija na prijedlog da se sveske budućeg Vodiča ne objavljuju po arhivima, nego tematski po fondovima — vrstama dokumenata, u osnovi je pozdravljena, ali je istovremeno rečeno da je to preuranjeno, s obzirom na poslove koji tek predstoje.

U pogledu izrade istorijskih bilješki, sugerirano je da se ne rade za jedan fond (mpr. republičkih institucija) jer bi to oduzimalo mnogo vremena.

Zajedničko u gotovo svim izlaganjima bila je sugestija da se izbjegava istoricizam u koji se može vrlo lako upasti s obzirom na rubrike Vodiča. Istaknuto je da je istoričarima i istraživačima koji će se, ipak, najviše koristiti rezultatima ovih napora od bitnog značaja da znaju šta sadrži određeni fond ili zbirka, kolika je

njihova količina i raspon godina. Što se rokova izrade tiče, rečeno je da ih treba odrediti i poštovati ih, ali samo pod jednim uslovom da kratkoćom svojom ne utiču na kvalitet rada.

— ◇ —

U našoj Republici se takođe organizovano radi, shodno svim preporukama i obavezama, na izradi vodiča. Objedinitelj ovog poduhvata Društvo arhivskih radnika Bosne i Hercegovine pokazuje tek u posljednje vrijeme neophodnu dozu inventivnosti koja je potrebna jednom koordinirajućem tijelu.

U Arhivu Instituta za istoriju radničkog pokreta u Sarajevu, poslije dužeg vremena, pristupilo se izradi vodiča kroz arhivske fondove. Da bi se to ostvarilo, bilo je potrebno izvršiti izvjestan broj predradnji, kao što su:

- razgraničenje fondova;
- prikupljanje dokumentacije o fondovima i zbirkama, gdje je to moguće, od momenta ulaska fonda — zbirke u Arhiv (zapisnici o primopredaji),
- prikupljanje određenih podataka o fondovima koji ulaze u sastav istorijske bilješke (tačan naziv fonda, hronološke granice fonda, broj fascikula, obavještajna sredstva).
- Prikupljanje podataka o razvoju arhivske ustanove i opštih podataka o građi.

Bez obzira na sve što je ovdje rečeno o Republičkom arhivu u Sarajevu, između tog Arhiva i Arhiva Instituta postojala je, i postoji, stalna veza u obliku konsultacija, tako da su na taj način dobivene osnovne, unificirajuće smjernice za rad koji je u realizaciji.

Tomislav IŠEK